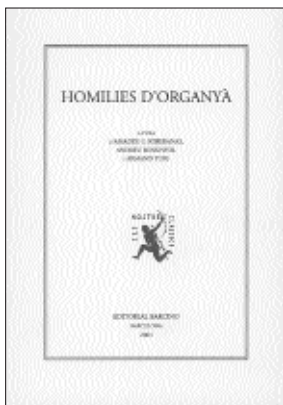

Una nova edició de les *Homilies d'Organyà*

Amadeu Soberanas, Andreu Rossinyol, Armand Puig, *Homilies d'Organyà*, Ed. Barcino, Barcelona 2001.

El dia 13 de juliol es va presentar a l'església de Santa Maria d'Organyà la darrera edició crítica apareguda del text de les *Homilies*. El volum ha estat publicat per Editorial Barcino en commemoració del setanta-cinquè aniversari de la fundació de l'editorial i en homenatge al qui en va ser iniciador i primer director, Josep Maria de Casacuberta, i al protector i mecenes de la Fundació Jaume I, Lluís Carulla, que hi donà continuïtat.

El llibre, de 338 pàgines, és el número 20 de la col·lecció B de «Els Nostres Clàssics» i ens presenta els vuit folis existents de les *Homilies* en facsímil i edició diplomàtica, seguits d'unes notes a l'edició diplomàtica, l'edició crítica, l'edició crítica anotada i l'adaptació del text al català actual.

L'edició d'aquesta obra, que ha estat a cura d'Amadeu-J. Soberanas, Andreu Rossinyol i Armand Puig, va precedida d'una introducció històrica i bibliogràfica i és completada per un extens estudi a cura d'Armand Puig, on s'analitzen l'estructura, els continguts i les característiques principals de l'obra, es fa una recerca comparada de les fonts i es basteix una hipòtesi sobre la data i l'autoria de l'escrit.

Història

Des d'un punt de vista històric, els autors ens informen que Joaquim Miret i Sans va descobrir els valuósíssims fulls de les *Homilies* l'any 1905 i no pas el 1904, tal com generalment s'havia pensat i el mateix Miret havia deixat escrit: «la troballa l'he feta en el darrer mes de setembre (1904), regirant en la rectoria d'Organyà...» Les dades en què es basen per a fer tal rectificació són les anotacions autò-

grafes del mateix Miret i Sans referides als dies 1, 2 i 3 de setembre de 1904, en què l'autor es trobava lluny d'Organyà (Carcasona, Quillan, Perpinyà, Barcelona...) i, sobretot, la relació del seu viatge al Pirineu de 1905, on ens diu que, des de la Seu, «salimos en tartana particular que cuesta por tres asientos y equipaje 10 pesetas, á las 5 y media de la mañana y llegamos a Orgañá a las 8, hospedándonos en la Fonda de Can Casaca. Visitamos al párroco ó ecónomo D. Buenaventura Riba y Dallarés, Pbro., andorrano. Inspeccionamos los numerosos pergaminos del archivo de la antigua colegiata, en los que abundan los de la familia señorial de Caboet...»

Els autors de l'estudi, en la introducció històrica, també ens descriuen l'itinerari que van fer les *Homilies* d'ençà que el rector d'Organyà les cedí (per la quantitat de 85 pessetes de l'època) fins que arribaren a la Biblioteca de Catalunya. Per cert que, quan l'Institut d'Estudis Catalans les adquirí, ho féu en virtut d'una permuta realitzada amb el Museu del Parc, a canvi d'alguns «objectes d'ús particular del poeta Verdaguer, de propietat de l'Institut».

Característiques

Les diferents versions ja esmentades amb què se'ns presenta aquesta edició de les *Homilies* (facsímil i edició diplomàtica, notes a l'edició diplomàtica, edició crítica, edició crítica anotada i adaptació del text al català actual) seran, a partir d'ara, una eina sens dubte imprescindible per a acostar aquest valuós document no únicament als erudits i especialistes en la matèria, sinó també al públic i als estudiosos en general. D'entre els moltíssims aspectes que hi són examinats, caldria destacar la constatació del to pastoral i de la sensibilitat didàctica que expressen els sermons, fet que contrasta amb els plantejaments molt més rígids d'altres homiliaris que no sempre tenen en compte el públic a qui van dirigir les prèdiques. Un altre aspecte molt interessant és l'enfocament temàtic de cada homília, propi de l'*Ars Predicandi*, que des de finals del segle XII ja començava a tenir una certa implantació. Així mateix, l'estructura tripartida del discurs, d'acord amb els tres sentits que es volien destacar en el text (el literal, l'al·legòric-teològic i l'al·legòric-moral) fan pensar en una autor-redactor de les *Homilies* amb un alt nivell de preparació.

Fonts i autor

Després d'un acurat i exhaustiu estudi de les homilies del papa Gregori i dels homiliaris carolingis, l'autor de la segona part del treball, Armand Puig i Tàrrach, desaconsella de mantenir el punt de vista tradicional que defensava l'origen provençal de les nostres *Homilies*: «sembla clar, doncs, que les *Homilies d'Organyà*, llevat de la quarta, són obra original d'un autor-redactor autòcton que ha produït directament un text català a partir de fonts

llatines. I si bé aquest text integra un cert nombre d'occitanismes, no és traducció de cap original occità». Així, el llatí (i l'occità en el cas de la quarta homília) serien les llengües de les fonts, però el català hauria estat la llengua original de les *Homilies*.

Pel que fa a l'autoria de l'obra, segons A. Puig, és essencial distingir entre l'autor i el copista. L'autor, ateses les característiques cultes dels sermons, podria haver estat un eclesiàstic, probablement membre de la canònica de la catedral de Tortosa, mentre que el copista, d'una formació força més descurada, seria molt probablement un canonge de la canònica d'Organyà.

Els indicis que porten A. Puig a situar l'autor de les *Homilies* a la canònica catedralícia de Santa Maria de Tortosa són els freqüents contactes i lligams que aquesta mantingué amb la casa mare agustiniana de Sant Ruf d'Avinyó i amb la canònica de Sant Joan de Ripoll o de les Abadeses. Aquesta relació féu que Tortosa es convertís ben aviat en un centre creador i alhora difusor d'homiliaris, alguns dels quals consten inventariats des de l'any 1217. Cal tenir en compte, a més, que la IV homília d'Organyà procedeix directament i exclusiva del V sermó provençal de Tortosa.

Quant al treball de l'amanuense, d'una qualitat força inferior a la de la redacció, l'autor ratifica les hipòtesis existents (M. Molho) en el sentit de situar l'indret on s'hauria efectuat la còpia del text a «l'*scriptorium* de la petita canònica d'Organyà o d'una canònica similar...»

Arribats a aquest punt, sospito que més d'un lector deu preguntar-se com és que unes *Homilies*, redactades probablement lluny del Pirineu, hagin estat trobades, curiosament i casualment, al valuósíssim i extraordinari arxiu de l'antiga canònica d'Organyà, en què «el nivell intel·lectual dels canonges regulars [...] no podia ser gaire elevat», segons els autors de l'estudi. I dic que és curiós i casual perquè és del Pirineu (*Jurament Feudal* al comte Ramon IV de Pallars Jussà, 1028-1047), de l'Alt Urgell (primera traducció coneguda del *Liber Iudicum*, de mitjan segle XII, donada no fa gaire a conèixer per Cebrià Baraut) o del mateix Organyà (*Greuges de Guitard Isarn*, senyor de Caboet entre 1080 i 1095) d'on han sortit moltíssims dels nostres primers textos escrits.

Datació del text

Finalment, una altra informació interessant i suggerent, entre les moltes que l'estudi aporta, és la de la datació del manuscrit. Les dades paleogràfiques i històriques des de sempre han situat els textos de les *Homilies d'Organyà* en el pas del segle XII al XIII. Puig, a partir de l'ordre dels sermons i de la relació d'aquests amb el calendari litúrgic, arriba, per eliminació de possibilitats, a la conclusió que l'any per al qual

van ser copiats és el de 1204. Com que aquest treball pastoral va ser elaborat pensant emprar-lo durant la Quaresma, l'any en què probablement es féu la còpia de l'escrit hauria estat el 1203. És a dir, que l'any vinent serà la data en què molt probablement es complirà el vuitè centenari del text que ens ha arribat de les *Homilies*. Una altra cosa seria parlar de quan van ser redactades a partir de les fonts, cosa que avui per avui és impossible de conèixer.

Conclusions

Per acabar, podem afirmar que disposem d'un nou estudi, exhaustiu, rigorós, apassionant i apassionat, sobre el text més important de la nostra llengua. Per les dades que aporta i per la sagacitat amb què es basteixen les hipòtesis, esdevé un material d'estudi i d'informació imprescindible i alhora amè per a totes aquelles persones que vulguin acostar-se a un millor coneixement del nostre homiliari i al món homilètic de l'època en general. És un estudi que dignifica la llengua i ens pot fer sentir orgullosos de pertànyer a un país que, malgrat no disposar encara de les eines que tenen els estats moderns, compta amb estudiosos preparats i laboriosos i amb institucions i editorials capaces de posar a l'abast del públic un treball d'aquestes característiques.

Ara ja només falta que les institucions, local, comarcal i nacional, sàpiguen estar a l'alçada de les circumstàncies i que l'any vinent, el 2003, data en què es complirà el vuitè centenari de les *Homilies*, se celebri aquesta efemèride amb el ressò, la dignitat i els honors que sens dubte es mereix. ♦

Marcel Fité

Si l'obriu, no el tancareu

Jordi Bruguera amb col·laboració de Josep Torras, **Diccionari de dubtes i dificultats del català**, Enciclopèdia Catalana, Barcelona 2001.

Amb afany de curiositat i amb esperit crític he fet una repassada a aquest diccionari de dubtes i dificultats. D'antuvi no volia pas dir-ne res ací, però la progressiva admiració que la seva lectura em produeix m'anima a dir que disposem d'un diccionari de dubtes i dificultats obligat de llegir. Un diccionari que, malgrat remarcar dubtes i dificultats, ens fa sentir orgullosos de tenir una llengua molt ben travada i codificada; un diccionari curull de frases exemplificatives del que es diu, les quals fan com d'imant mentre es llegeix la fresca definició dels mots. Quines frases tan planeres, tan ben encertades! Del començament al final, la redacció d'aquest diccionari és una filigrana de competència lingüística; és certament una redacció duta a terme per persones de sentit lingüístic agut i afinat. Lògicament, aquest diccionari no conté moltes paraules que potser voldríem veure-hi també reflectides, però la tria s'ha fet amb bon criteri i no cal dir que la majoria de conceptes hi són tractats amb plenitud i encert; mireu, si no, els verbs **ser / estar** (pp. 183-185), els tan ben raonats i expressats comentaris sobre **per / per a** (pp. 154-157), etc.

Tenir aquest diccionari a les mans és contemplar la meravellosa paraula i gaudir-ne a ple cor.

Això (i sempre que dic això vull dir *tenir aquest diccionari a les mans*) és gaudir d'un diccionari de definicions, amb multitud d'exemples molt apropiats i ben trobats. Llegiu **carrer** (p. 61), **costar** (p. 73), **gran** (p. 111), **posar** (162), etc.

Això ens clarifica, com mai no havíem vist, una colla de significats per tal com els precisa d'una manera nova i fent contraposicions que resulten allionadores. Llegiu **irritar** (p. 121), **posar l'accent en** (163), etc.

Això és haver trobat l'explicació, feta amb traça, a règims verbals que en altres obres era dubtosa o no descrita amb prou claredat. Llegiu

guerrear (p. 112), **harmonitzar** (p. 113), **intervenir** (121), **pasturar** (p. 152), **rebotre** (p. 172), etc.

Això és disposar d'un diccionari de sinònims o de mots que en poden substituir un que no trobem prou adient per a expressar un tal concepte: Llegiu **altell** (p. 37), **anunciar** (p. 39), **apuntar** (p. 42), **carregar-se** (61), **tragar** (p. 198), etc.

Això és haver-se comprat un diccionari de barbarismes. Llegiu ***agobiar** (p. 32), ***apretar** (p. 41), ***averigüar** (p. 47), ***cordillera** (p. 72), ***disfrutar** (p. 85), ***stànding** (188), etc.

Això és com un aparell detector de castellanismes. En cada pàgina se us n'assenyalen; a tot arreu se us n'hi presenten de camuflats.

Això equival a una fer servir una gramàtica. Llegiu **amb** (p. 37), **costar** (p. 73), **de + infinitiu** (p. 78), **probablement** (p. 165), ***lo** (article neutre), etc.

Això és com tenir un mestre al davant que ens ensenya a parlar bé, remarcant el sentit i el valor de cadascuna de les paraules. Llegiu **alçada** (p. 34), **insurgent** (120), **quart** (p. 169), etc.

Això és haver-se inscrit a classes de fonètica. Llegiu **amén** (p. 38), **higiene** (p. 114), **presagi** (p. 164), etc.

Això és tenir el privilegi d'anar assaborint una colla d'ensenyaments que anomenaríem *magistrals*. Llegiu **hostessa** (p. 115), **ratllar** (p. 172), etc.

Això és connectar amb la saviesa i amb el corrent prestigiador de la llengua. Als qui han intervingut en aquesta obra se'ls ha de reconèixer el sentit del gust, de la concisió, de la claredat, de la bona orientació.

Això ens fa delectar qualitats de maduresa humana per tal com l'obra, amb bona educació però amb fermesa, sap dir-nos que hi ha coses que no sempre s'han fet bé. Llegiu ***cundir** (p. 75), **matx** (p. 135), etc.

No podem deixar d'esmentar l'apèndix de la part final, que ofereix tot un ventall de consideracions gramaticals bàsiques (accentuació, concordança, gentilicis, numerals, puntuació, conjugació verbal...).

Què hi ha de perfectible? Doncs, nosaltres en l'entrada ***a capa i espasa** hi hauríem afegit *a peu i a cavall*. En l'entrada ***palomita** hi hauríem afegit *rosetes*. També cal dir que el diccionari passa de puntetes per sobre d'alguns punts discutibles de la normativa lingüística, en punts encara no resolts o mal resolts per la nostra docta instància lingüística (les noves «normes» del guionet, l'ús de l'interrogant inicial...). Però això és *peccata minuta* i ja sabem en quines obres podem trobar-ho ben tractat i a bastament.

Correu a comprar aquest diccionari, i serà bon senyal si d'ací a un any el teniu ja fet malbé de tant mirar-vos-el. Quina falta faria als qui intervenen en els mitjans de comunicació! És un llibre molt pràctic i manejable, tant, que gairebé us cap en una butxaca d'americana. I el trobo tan llegidor i ben editat! I ara us deixo, que vull continuar llegint-lo. ♦

Ramon Sangles i Moles